

Následující text není historickou studií. Jedná se o převyprávění pamětníkových životních osudů na základě jeho vzpomínek zaznamenaných v rozhovoru. Vyprávění zpracovali externí spolupracovníci Paměti národa. V některých případech jsou při zpracování medailonu využity materiály zpřístupněné Archivem bezpečnostních složek (ABS), Státními okresními archivy (SOA), Národním archivem (NA), či jinými institucemi. Užíváme je pouze jako doplněk pamětníkovy svědectví. Citované strany svazků jsou uloženy v sekci Dodatečné materiály.

Pokud máte k textu připomínky nebo jej chcete doplnit, kontaktujte prosím šéfredaktora Paměti národa. (michal.smid@ustrcr.cz)

Darja Kocábová (* 1931 † 2023)

Psycholožka Darja Kocábová svým profesním a osobním životem spojovala dva různé světy. Svět psychiatrické léčebny a psychicky nemocných pacientů a svět víry a evangelického sboru. Se svým mužem, českobratrským farářem Alfrédem Kocábem, pořádala v době normalizace setkání evangelické mládeže – a pracovala s ní psychoterapeutickým způsobem. Psychickým pacientům naopak nabídla možnost duchovní i politické orientace a vodila za nimi disidenty. Práce v Psychiatrické léčebně Kosmonosy pro ni měla být trestem za politickou nepřizpůsobivost, dokázala ji však proměnit v životní náplň a stala se průkopnicí komplexní terapie psychóz.

LIDÉ SE OD OTCE ODTAHOVALI, ŽE BYL V PARTAJI

Narodila se 7. ledna 1931 v Praze v rodině kontrolora na ministerstvu hutí a dolů Karla Myslivečka. Před válkou vládla v rodině „masarykovská“ atmosféra, první československý prezident TGM byl „mírou všeho“. Během války ale její otec uvěřil v komunistickou budoucnost. „Tatínek byl z mého hlediska trochu tragická postava. Vsadil na špatnou kartu, nakonec skončil u komunistů a myslím si, že to ho taky zabilo. Závěr jeho života byl až symbolický,“ uvádí Darja Kocábová.

Otec pocházel z osmi dětí bubenečského lékaře a celá umělecky nadaná rodina Myslivečků smýšlela levicově. Naproti tomu Fulínovi, matčini rodiče, byli „dříči“ z venkova, později provozovali prádelnu na Letné. Když se jejich dcera Milada v patnácti letech sblížila s Karlem Myslivečkem, poslali ji na dva roky k Anglickým pannám do Štěkně. Studovala tam jazyky a zpěv, pak se vrátila do Prahy a za Karla se provdala. Fulínovi mladým manželům postavili ve 30. letech vilu v Újezdu nad Lesy.

Tam Darja vyrůstala vedle mladší sestry Věry. „Dětství bylo, řekla bych, slunné. I když tehdy byla válka a i přesto, že jsme pocítovali úzkost. Válka na nás zanechala stopy. Dítě to sice jaksi rozumově neobsáhne, ale zůstane to v něm – nejistota, úzkost, riziko života.“ Během tragického bombardování Prahy zemřela 14. února 1945 na Pankráci její babička Olga Myslivečková a těžká zranění utřžili teta a bratranec. Kvůli náletům na trať v Klánovicích také Darja nemohla jezdit do gymnázia do Prahy, musela zůstat v měšťance a teprve po válce nastoupila do kvarty.

Během nacistické okupace ji otec přinejmenším jednou poslal spolu se sestrou za jakousi komunistickou rodinou, aby jim předaly důležité dokumenty. Pravděpodobně měl napojení na komunistický odboj. „Potom po válce byl dost kritizovaný některými spolusokoly. Lidé se od něj odtahovali, že byl v partaji. Ale on si šel za svou ideou a myslel si, že zachrání svět,“ komentuje pamětnice otcův příklon ke komunistické straně. „Ale bylo na něm nesmírně sympatické – a dodnes jsem mu za to vděčná – že nás nikdy k ničemu nenutil. Nikdy jsme se sestrou nemusely do svazu mládeže ani do žádné jiné komunistické organizace. V dospívání jsem četla Masarykovy spisy a táta to vždy respektoval.“

Tři poválečná léta byla nádherná, byť komunisté se již tehdy čím dál víc prosazovali. Darja navštěvovala Reálné gymnázium Charlotty G. Masarykové v Dušní ulici na Starém Městě

a už někdy v roce 1946 či 1947 se dostala do potíží, když se ozvala při jakési osvětové akci pořádané školou. Komunista Zdeněk Hejzlar tam tehdy prováděl nábor do Svazu české mládeže, předchůdce pozdějšího Československého svazu mládeže: „Začal tam mít strašné řeči. A jelikož já jsem byla vždycky zvyklá říct svůj vlastní názor, přihlásila jsem se a řekla jsem, že jestli nás chtějí vychovávat opět k nenávisti, tak to dopadne zase špatně. Přidaly se ke mně dvě sextánky, já byla kvintánka. Byl z toho průšvih. Dostala jsem ředitelskou důtku. Ředitelka řekla, že jestli ještě jednou něco takového provedu, budu vyloučena z gymnázia.“ Maturovala v roce 1950 již na jiném gymnáziu – ne proto, že by byla vyloučena, ale poněvadž komunisté v roce 1949 Reálné gymnázium Charlotty G. Masarykové zrušili.

NA FAKULTĚ PŘITUHOVALO

Tou dobou se již znala se svým budoucím mužem Alfrédem Kocábem, vídeňským Čechem, který okamžitě po skončení války přijel se svou matkou do Československa. Byl vychován jako katolík, za války ale prožil deziluzi z katolické církve a odvrátil se od ní. V Praze začal studovat jazyky, po dvou semestrech – tedy ještě před únorovým převratem – přešel na Vysokou školu politickou a sociální. S Darjou se seznámili ve skupině vysokoškoláků a intelektuálů, kteří se v Újezdě scházeli k politickým, filozofickým a duchovním debatám. Darja pro sebe pod vlivem skupiny objevila psychologii a „Freda“, jak nazývala svého muže, zde obnovil svůj vztah ke křesťanství – nové zakotvení našel v Českobratrské církvi evangelické. Dostudoval tedy sice vysokou školu politickou, ale poté se přihlásil na Husovu bohosloveckou fakultu. „Takového člověka jsem přivedla do rodiny! Táta myslel, že omdlí,“ dodává Darja Kocábová ke vztahu budoucího tchána a zetě, „táta měl podezření, jestli Freda není nějak nakažen nacismem. Jako k Vídeňákovi k němu měl nedůvěru. Přitom Freda, jelikož se hlásil k Čechům, nebyl povolán na vojnu. Byl u takzvaných Technische Nothilfe.“

Darja studovala od roku 1950 psychologii na Filozofické fakultě UK. Přijata byla bez problémů, nastoupila ale právě v době, kdy na fakultě probíhaly politické čistky a mnozí z nejlepších profesorů museli odejít. „Končil Patočka, končili další takzvané ‚buržoazní‘ psychologové. Takže třeba profesor Stavěl nás zval k sobě – vybrané lidi, protože na fakultě byli také komunističtí studenti – a probírali jsme látku u něho v bytě. Na té fakultě šíleně přituhovalo.“

Na atmosféru „fildy“ proto nevzpomínala ráda, volněji se cítila na bohoslovecké fakultě, kde se s Fredou účastnila některých přednášek. V roce 1952 se za Alfréda Kocába provdala a za další dva roky, tedy ještě během studií, se jim narodil syn Michael. Psychologii sice dostudovala, pak už se ale, jak říká, její profesní život „řídil podle Fredy“. Na psychiatrii do Jihlavy, kam dostala umístěnkou, z rodinných důvodů nenastoupila. Místo toho se přestěhovali do Zruče nad Sázavou, prvního Fredova farářského působiště.

POD TLAKEM STB ODEŠLI DO POHRANIČÍ

Darja pak získala zaměstnání v Internátní zvláštní škole v Hodkově u Zbraslavic, starala se tam o mentálně retardované děti. A zároveň si zvykala na roli manželky faráře; ve Zruči byla v tomto ohledu spokojená, ve zdejším sboru se cítila velmi dobře. „Nemusela jsem si hrát na paní farářovou. Toho jsem se totiž bála: že jsem taková necírkevní osoba, které je zatěžko předstírat náboženské rituály – nebo o nich jen mluvit.“ Víra pro ni sice byla důležitá, ale zároveň byla věcí určitého „ostychu“, o níž lze mluvit spíše jen mezi čtyřma očima, pokud se s daným člověkem dostanete na „hlubší rovinu porozumění“.

Potíže jim ale ve Zruči působila Státní bezpečnost, která Alfréda Kocába intenzivně sledovala. Často ho zvali na výslechy do Jihlavy, tlačili ho do spolupráce, slibovali mu, že ho pustí do Ameriky. Když na to nepřistoupil, vyhrožovali mu trestním stíháním – jako

záminka posloužila otevřená finanční sbírka, v níž pro něho farníci mezi sebou vybrali peníze na skútr, na němž by mohl objíždět i vzdálenější končiny patřící ke sboru.

„Zpracovali to tak, že je to nepovolená sbírka a zneužití peněz sboru a že ho budou žalovat. To ho strašlivým způsobem zasáhlo! Nakonec k tomu nedošlo, protože to nebylo opodstatněné, ale po pěti letech jsme raději sbalili kufry,“ vypráví Darja Kocábová, jak se koncem 50. let pod tlakem StB rozhodli změnit působiště a odešli ze Zruče do Chodova u Karlových Varů.

Postupné uvolňování politických poměrů tak prožili v pohraničí, v kraji, kam po válce přibyla ke zbytkům neodsunutých Němců pestrá směsice nově příchozích – mnoha Romů, ale také dosídlenců z Rumunska, Maďarska nebo z dříve německé části Slezska. Právě tzv. „Slezáci“, čeští pobělohorští exulanti, kteří se po válce, když tato část Slezska připadla Polsku, vrátili do své původní vlasti, tvořili aktivní část chodovského evangelického sboru.

„To bylo opravdu něco jiného,“ přibližuje mentalitu Slezáků, v níž se přes staleté poněmčování stále objevovaly prvky české předbělohorské tradice. „Jejich děti už byly adaptivnější, ale ti staří Slezáci nesli církev určitým směrem, řekla bych ‚probuzeneckým‘. Měli zvláštní zbožnost, trochu sektářskou.“ Byť měla Slezany ráda, jejich zbožnost jí byla těžko srozumitelná. Po roce 1968 řada z nich odešla do západního Německa, kde měli příbuzné – což pro chodovský sbor, který se téměř vyliadnil, znamenalo těžkou ránu.

V Chodově u Karlových Varů ale Darja Kocábová našla také zaměstnání, které více odpovídalo jejímu vzdělání a profesně ji naplňovalo. Pracovala v ambulanci dětské psychiatrie na poliklinice v Karlových Varech. Zde postupně vznikl malý tým, v němž si skvěle rozuměli. „Měli jsme velké plány. Spolupracovali jsme se Zdeňkem Matějčkem a s Josefem Langmeierem na budování vesniček SOS. Rozvíjela se tam i po politické stránce dobrá atmosféra. Podepsala jsem tam Dva tisíce slov,“ zmiňuje manifest, který se postavil za reformy pražského jara.

NOVÁ KONCEPCE PSYCHOLOGICKÉ PÉČE

Plány na budování moderní psychologické a psychiatrické péče a nejen je ale přetřela sovětská okupace. Darjina otce Karla Myslivečka částečně připravila o iluze již Chruščovova kritika stalinismu v roce 1956, o dvanáct let později pro něho vpád „spřátelených“ armád do jeho vlasti znamenal skutečný šok. „Tatínek už prostě neunesl, že uvěřil komunismu a že k prozření došlo tak pozdě. Takže dostal infarkt. Odvezli ho do Všeobecné nemocnice, ještě ho stabilizovali, ale pak, když se dozvěděl o upálení Jana Palacha, dostal druhý infarkt, který skončil smrtí. Měl pohřeb ve stejný den jako Jan Palach,“ dodává.

Brzy poté, v březnu 1969, Kocábovi opustili prořídly chodovský sbor a znovu se přestěhovali – tentokrát do Mladé Boleslavi. I tam stačila Darja Kocábová s primářem Erichem Novákem a MUDr. Tomášovou vybudovat ambulanci dětské psychiatrie – než byla v roce 1973 po normalizačních prověrkách a ročním odkladu, kdy dostala lhůtu „na rozmyšlenou“, z nemocnice vyhozena. Tehdy jí pomohl přednosta Psychiatrické kliniky v Praze, profesor Dobiáš, díky němuž jí přijali do Psychiatrické léčebny Kosmonosy.

Ředitelka obávaných Kosmonos působila zároveň jako předsedkyně KV KSČ a Kocábová zde tedy získala obtížné postavení. Stále ji sledovali a omezovali. Nesměla například zřídit oddělení pro mladistvé narkomany – jako manželka faráře byla podezřelá z „ideologické diverze mezi mládeží“ – a nesměla ani pracovat s neurotiky, ale jen na nejtěžším oddělení psychóz. To, co mělo sloužit jako trest, ale dokázala přeměnit ve smysluplný úkol, který se stal náplní jejího života. Podařilo se jí přejít na mužské oddělení k jí nakloněné primářce Štolcové. Pod jejím vedením Darja Kocábová vypracovala novou koncepci psychologické péče o pacienty s psychózou. Mimo jiné zde zavedla skupinovou terapii, denní